
Veerkracht op RSG Slingerbos

Rapportage van een literatuurverkenning en procesbeschrijving m.b.t. veerkracht op RSG Slingerbos

Bernadet van den Hul | Tanja van der Vinne

m.m.v. Renske Vlasblom-Abma en Geke Wouters

December 2023

VEERKRACHT OP RSG SLINGERBOS

Rapportage van een literatuurverkenning en procesbeschrijving m.b.t. veerkracht op RSG Slingerbos

In opdracht van Regionale Kenniswerkplaats Jeugd Samen Doen & Leren en Werkplaats Sociaal Domein Regio Zwolle
programmaliijn 'Systemisch werken met jeugd' (Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, Hogeschool Viaa).

Uitgevoerd door:

Bernadet van den Hul MA (Centrum voor Jeugd en Gezin, Harderwijk)

Drs. Tanja van der Vinne (Hogeschool Viaa, Centrum voor Samenlevingsvraagstukken)

Met medewerking van:

Renske Vlasblom-Abma en Geke Wouters (RSG Slingerbos)

Het rapport is tegen gelezen door:

Rachel Kok en Anne t' Jong (RSG Slingerbos)

Marja Jager-Vreugdenhil (Hogeschool Viaa, Centrum voor Samenlevingsvraagstukken)

December 2023

Afbeelding omslag: Efdal Yildiz, Pexels

Viaa

Postbus 10030

8000 GA ZWOLLE

038 - 425 55 42

Woord vooraf

Voor je ligt een rapport over een project wat veerkracht versterkt en zichtbaar maakt op RSG Slingerbos in Harderwijk. Dit rapport besteedt aandacht aan een literatuurverkenning en aan het proces met betrekking tot veerkracht van jongeren en professionals verbonden aan de school. Een volgend rapport van Kuijs en Van Tol-van der Vleuten bouwt voort op dit rapport en gaat in op resultaten van onderzoek met betrekking tot veerkracht onder jongeren en professionals.

Veerkracht is van cruciaal belang in moeilijke tijden. Iedereen ervaart wel eens moeilijke tijden en tegenslag, en om weer balans te vinden is een belangrijke vraag hoe je daarmee omgaat. Voor het omgaan met tegenslagen zijn onder andere vaardigheden nodig. Veel vaardigheden die van belang zijn om het mentaal welbevinden te versterken, dragen ook bij tot meer veerkracht. Daarbij is de sociale omgeving essentieel. Een jongere of een volwassene is veerkrachtig voor zover diegene binnen zijn of haar leefomgeving de tools vindt die nodig zijn voor de ontwikkeling van vaardigheden die samenhangen met veerkracht. Naast het gezin neemt de school voor jongeren ook een belangrijke plaats in. Kijkend naar veerkracht is dan ook een ruimer perspectief van belang waarin de context en omgeving van de school wordt meegenomen.

Op RSG Slingerbos wordt sinds 2019 veel aandacht besteed aan het thema veerkracht. Jongeren, docenten en mentoren, teamleiders, onderwijsondersteuners, jeugdhulpverleners en ouders hebben gezamenlijk opgetrokken en zij hebben met elkaar geleerd over wat er werkt in het versterken van veerkracht. Over de aanpak in het samen leren en samen werken lees je meer in dit rapport.

We willen iedereen hartelijk bedanken die zich heeft ingezet voor het project Veerkracht. In het bijzonder dank aan alle jongeren van RSG Slingerbos die met goede ideeën kwamen om samen in te zetten op het versterken van veerkracht.

Bernadet van den Hul en Tanja van der Vinne

Inhoud

WOORD VOORAF	3
SAMENVATTING	5
SUMMARY	6
HOOFDSTUK 1 INLEIDING	7
1.1 CONTEXT RSG SLINGERBOS.....	7
1.2 LEESWIJZER	8
HOOFDSTUK 2 THEORETISCHE VERKENNING NAAR VEERKRACHT	9
2.1 INLEIDING	9
2.2. VEERKRACHT EN VERWANTE BEGRIPPEN	9
2.3 PERSPECTIEVEN OP VEERKRACHT.....	10
2.4 VISIE OP DE ONTWIKKELING VAN VEERKRACHT	11
HOOFDSTUK 3 UITGANGSPUNTEN INNOVATIE OP RSG SLINGERBOS	13
3.1 INLEIDING	13
3.2 SAMEN INNOVEREN EN ONDERZOEKEN.....	13
3.3 WAARDERENDE AANPAK	14
HOOFDSTUK 4 PROCESBESCHRIJVING	16
4.1 OORSPRONG VAN DE INTERPROFESSIELE SAMENWERKING OP GEBIED VAN VEERKRACHT	16
4.2 VISIE VAN HET INTERPROFESSIELE TEAM	16
4.3 BESCHRIJVING VAN DE INITIATIEVEN	17
HOOFDSTUK 5 SLOTBESCHOUWING EN AANBEVELINGEN VOOR VERVOLG(ONDERZOEK)	21
5.1 TERUGBLIK OP HET PROCES VAN VEERKRACHT	21
5.2 VOORUITBLIK OP 2024 EN VERDER	23
LITERATUUR	24
BIJLAGEN	26
BIJLAGE A VOORBEELD: OPZET VAN EEN BIJeenKOMST VANUIT EEN WAARDEREND PERSPECTIEF.....	26
BIJLAGE B OPBRENGSTEN VAN EEN BIJeenKOMST	27

Samenvatting

Deze rapportage geeft een beeld van de ontwikkeling en innovaties op het gebied van veerkracht binnen RSG Slingerbos. Jongeren en betrokken professionals van RSG Slingerbos staan het meest centraal in dit rapport.

Veerkracht, zoals onderzocht in hoofdstuk 2, wordt gezien als een multidimensionaal concept, van belang voor het individu, de (school)gemeenschap en de samenleving. Het vermogen van een individu om met stress en tegenslagen om te gaan wordt beïnvloed door persoonlijke en contextuele factoren.

Hoofdstuk 3 bespreekt de uitgangspunten van innovatie gericht op het versterken van veerkracht. De school heeft zich ingezet voor een waarderende benadering, waarbij de stem van jongeren en de gemeenschap centraal staat. Door een systemische en participatieve aanpak worden jongeren, ouders en professionals betrokken bij het vormgeven van initiatieven, wat resulteert in een gedeelde verantwoordelijkheid voor het bevorderen van veerkracht.

Hoofdstuk 4 gaat dieper in op het proces van het versterken van veerkracht op RSG Slingerbos. Het initiatief begon als reactie op signalen van overbelasting bij leerlingen en heeft geleid tot de vorming van een interprofessioneel team. Dit team, gesteund door theoretische kaders en praktische toepassingen, heeft gewerkt aan het ontwikkelen en implementeren van innovaties om veerkracht te versterken. Op school zijn verschillende activiteiten en programma's geïnitieerd, zoals workshops en samenwerkingsprojecten, om een ondersteunende en veerkrachtige omgeving te bevorderen.

In het vijfde hoofdstuk van de rapportage wordt een terugblik gedaan op het proces van het versterken van veerkracht. Daarin wordt de kracht van samen leren en innoveren vanuit een waarderend perspectief gezien. Ook wordt de actieve rol van jongeren gezien en de waarde van het delen van verhalen. De wederkerige relaties tussen jongeren, mentoren, docenten en ouders

fungeren als essentiële bouwstenen in het werken aan veerkracht. Het hoofdstuk reflecteert op de positieve impact van deze relaties en het gezamenlijk streven naar meer veerkracht binnen de schoolgemeenschap.

RSG Slingerbos heeft een geïntegreerde aanpak gehanteerd om veerkracht te begrijpen en te versterken, rekening houdend met de complexe interacties tussen individu, gemeenschap en bredere regionale verbanden en maatschappelijke structuren.

Summary

This report outlines the development and innovations relating to resilience in RSG Slingerbos. Young people and committed professionals at RSG Slingerbos are the focus of this report.

Resilience, as explored in chapter 2, is seen as a multidimensional concept, relevant for the individual, the (school) community and society. The ability of an individual to cope with stress and adversity is influenced by personal and contextual factors.

Chapter 3 discusses the principles of innovation aimed at strengthening resilience. The school has committed to an appreciative approach, putting the voice of young people and the community at the centre. A systemic and participatory approach engages young people, parents and professionals in shaping initiatives, resulting in shared responsibility for advancing resilience.

Chapter 4 elaborates on the process of strengthening resilience at RSG Slingerbos. The initiative began as a response to signals of overload among pupils and led to the formation of an interprofessional team. This team, supported by theoretical frameworks and practical applications, has worked to develop and implement innovations to strengthen resilience. The school has initiated various activities and programmes, such as workshops and collaborative projects, to promote a supportive and resilient environment.

The fifth chapter of the report presents a retrospective of strengthening resilience. The strength of collaborative learning and innovation are comprehended from an appreciative perspective (Appreciative Inquiry). It also acknowledges the active role of young people and the value of sharing stories. The reciprocal relationships between young people, mentors, teachers and parents act as cornerstones for improving resilience. The chapter reflects on the positive impact of these relationships and the joint effort to increase resilience within the school community.

RSG Slingerbos has taken an integrated approach to understanding and strengthening resilience, taking into consideration the complex interactions between individual, community and wider regional connections and societal structures.

Hoofdstuk 1 Inleiding

Op RSG Slingerbos is sinds het schooljaar 2019-2020 veel aandacht voor het thema veerkracht. Jongeren, docenten, mentoren, leidinggevendenden, ouders en betrokken professionals uit andere domeinen spannen zich in om vanuit een gezamenlijke visie samen te werken aan het bevorderen van veerkracht van alle betrokkenen in en rondom de school.

Door alle activiteiten en initiatieven op het RSG Slingerbos stevig te verbinden met ambities en beleid binnen de school en in de verschillende vormen van ondersteuning, wordt gebouwd aan een omgeving waarin iedereen zich verantwoordelijk voelt voor het bevorderen van veerkracht van jongeren en van alle betrokken professionals bij de school. Daarbij wordt uitgegaan van een relationeel-systemische benadering waarin juist de verschillende perspectieven waardevol zijn om te begrijpen wat er speelt en wat de stappen zijn die kunnen worden ondernomen om veerkracht bij de jongeren en in de schoolgemeenschap te bevorderen.

1.1 Context RSG Slingerbos

RSG Slingerbos | Levant is een openbare school voor mavo, havo en vwo. Er zijn twee vestigingen: RSG Slingerbos in Harderwijk en RSG Levant in Zeewolde. Op school zitten in totaal ongeveer 1800 leerlingen. De school is onderdeel van Aurora Onderwijs Groep, Op de vestiging RSG Slingerbos is sinds 2019 sprake van een innovatie op het gebied van veerkracht. Hierna wordt daarom ook ingegaan op de context van RSG Slingerbos.

De missie van RSG Slingerbos i.r.t. de innovatie

De RSG Slingerbos beschrijft in de schoolgids en op de website zijn missie als volgt:

De RSG wil blijven binden, boeien en groeien. We zijn een schoolgemeenschap met de nadruk op gemeenschap. Een gemeenschap die gevormd wordt door leerlingen, ouders en personeel. Het is onze wens hen te binden aan deze gemeenschap,

want alleen in relatie tot anderen is er sprake van zingeving. Ook willen we hen, met name de leerlingen en het personeel, boeien opdat ze uitgedaagd worden tot uitstekende prestaties op ieders eigen niveau. Deel uitmaken van deze gemeenschap moet van toegevoegde waarde zijn voor iedereen, zodat er sprake is van groei. Groei als mens in al zijn facetten. (RSG Slingerbos, 2021)

RSG Slingerbos heeft de ambitie om iedere leerling de school te laten verlaten met een diploma én met vaardigheden om op eigen niveau kansrijk te zijn in de samenleving. Niet alleen het resultaat, maar ook de weg daar naartoe vindt de school belangrijk. De kernwaarden van RSG Slingerbos passen daarbij en zijn betekenisvol zijn, uitdagen en verbinden. Deze kernwaarden inspireren ook de samenwerking.

Samenwerking is gebaseerd op gezamenlijke verantwoordelijkheid en onderling respect. Iedereen die deel uitmaakt van RSG Slingerbos | Levant draagt er niet alleen zorg voor zelf waardenvol te handelen, maar is ook verantwoordelijk voor het overbrengen van deze waarden op zijn/haar omgeving. (RSG Slingerbos, 2021)

De samenwerkende organisaties

RSG Slingerbos werkt samen met het CJG Harderwijk en met de GGD. Het CJG staat voor Centrum voor Jeugd en Gezin. Binnen het CJG werken drie organisaties samen:

- Icare Jeugdgezondheidszorg (JGZ). Icare JGZ is er voor kinderen van 0 tot 4 jaar. Binnen de regio's van Icare JGZ wordt de zorg voor 0 tot 4-jarigen uitgevoerd door de consultatiebureaus van Icare. Als een kind 4 jaar is wordt de zorg overgenomen door de GGD.
- GGD Noord- en Oost-Gelderland (GGD NOG). De GGD is er voor kinderen van 4 tot 18 jaar. Zij verzorgt bijvoorbeeld vaccinaties en gezondheidsonderzoeken op school. Op het gebied van mentale veerkracht heeft

de GGD een preventief programma ontwikkeld vanaf het basisonderwijs tot en met het voortgezet onderwijs waarbij zij door middel van klassengesprekken en workshops een aanzet doen tot het bevorderen van veerkracht bij jeugdigen.

- Stichting Jeugd Noord-Veluwe. Deze stichting zorgt voor vrijwillige jeugdhulp en voor de toegang tot andere jeugdhulp.

Het CJG biedt preventieve zorg en ambulante jeugdhulp aan alle jongeren in de regio in de leeftijd van -9mnd - 18 jaar (waar nodig tot 23 jaar). Het CJG vormt de toegang naar zwaardere jeugdhulpverlening. Zij hebben de opdracht om de plek te zijn voor alle kwesties met betrekking tot opgroeien en opvoeden (*Transformatieplan Noord Veluwe 2018-2021*, 2018). Hierbij wordt steeds de samenwerking gezocht met uitvoerende partijen in het jeugdveld, onder andere in een werkgroep 'het versterken van het lokale veld van de lokale toegang'. Deze werkgroep heeft drie speerpunten: 1) Beter toegang tot jeugdhulp voor jeugdigen en gezinnen, 2) Alle kinderen de kans bieden om zich te ontwikkelen en 3) Investeren in vakmanschap van professionals.

RSG Slingerbos maakt verder deel uit van een bepaalde onderwijsregio bestaande uit de gemeenten Elburg, Harderwijk, Ermelo, Putten en Zeewolde. In deze regio wordt intensief samengewerkt als het gaat om onderwijs. In gezamenlijkheid willen zij bereiken dat "onze kinderen in een doorgaande ontwikkeling zichzelf kunnen ontplooiën/ontwikkelen, in een passende setting zo thuis nabij mogelijk, waarbij optimaal wordt samen gewerkt tussen onderwijs en jeugd" (*Regionale ontwikkelagenda Onderwijs en Jeugd*, 2019). Hierin worden een aantal speerpunten benoemd voor onderwijs en jeugd, die gevoed zijn vanuit onder andere het uitvoeringsplan Jeugd Noord Veluwe. Twee speerpunten worden eruit gelicht: 1) School als vind- en werkplaats voor jeugdhulp en 2) Werken aan voorkomen van thuiszitters en het herijken van vrijstellingen (*Regionale ontwikkelagenda Onderwijs en Jeugd*).

De genoemde gemeenten trekken samen ook op als het gaat om volksgezondheidsbeleid. Enkele van de thema's hebben direct te maken met het gezond en veilig opgroeien

van de jeugd. In de Nota 'Samen voor een gezond Noord-Veluwe' worden depressiepreventie bij jeugd en versterking weerbaarheid van de jeugd als thema's beschreven (GGD, 2020).

1.2 Leeswijzer

In deze rapportage wordt beschreven wat de innovatie met betrekking tot veerkracht is geweest op RSG Slingerbos.

In hoofdstuk 2 van dit rapport wordt ingegaan op een theoretische verkenning met betrekking tot veerkracht. Het gaat om een beschrijving van en perspectieven op veerkracht en een visie op de ontwikkeling van veerkracht die wordt gehanteerd als het gaat om ambities en beleid.

Hoofdstuk 3 geeft een beknopte beschrijving van de belangrijkste uitgangspunten in de manier waarop de innovatie is vormgegeven op de RSG Slingerbos.

Hoofdstuk 4 geeft een beschrijving van het innovatieproces op RSG Slingerbos. In kaart is gebracht wat de activiteiten en initiatieven zijn die op verschillende niveaus in gang gezet zijn sinds 2019. Het in beeld brengen van al deze activiteiten en initiatieven helpen om samenhang te krijgen in alles wat er gebeurt rondom het thema veerkracht op de RSG Slingerbos.

In hoofdstuk 5 wordt teruggeblikt op het proces en daarnaast wordt een vooruitblik gegeven. Er wordt onder andere aangegeven welke mogelijke aanknopingspunten er nog zijn voor verder praktijkgericht onderzoek.

Hoofdstuk 2 Theoretische verkenning naar veerkracht

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op het fenomeen veerkracht. In de literatuur bestaan – mede afhankelijk van de discipline – verschillende omschrijvingen van veerkracht en verwante begrippen zoals (mentale) weerbaarheid of mentaal welbevinden. Daarnaast zien we in literatuur dat het begrip veerkracht op verschillende niveaus uitgewerkt kan worden: op individueel niveau, op het niveau van gezin, de groep of gemeenschap en op het niveau van de samenleving. Voor professionals in het brede jeugddomein van onderwijs, zorg en jeugdhulp bieden deze niveaus elk andere aangrijpingspunten en handelingsperspectieven.

In de pedagogische - en gezondheidszorgbenadering wordt uitgegaan van de vraag wat jongeren veerkrachtig maakt wanneer zij worden geconfronteerd met tegenslagen en stress. Waardoor zijn jongeren in staat om zich positief te ontwikkelen in moeilijke omstandigheden? Welke factoren spelen hierbij een rol en kunnen die worden ingezet om de veerkracht van jongeren en van de gemeenschap te vergoten? Deze vragen vormen mede de basis voor deze theoretische verkenning.

2.2. Veerkracht en verwante begrippen

In de literatuur komen behoorlijk veel omschrijvingen voor van het begrip veerkracht (resilience). Veerkracht duikt ook in meerdere contexten op, onder andere in psychologische, sociale en in politiek-economische contexten. Wij gaan met name in op veerkracht vanuit een psychologische en sociaal-ecologische benadering. Ook noemen we een aantal verwante begrippen zoals mentaal welbevinden, weerbaarheid, stress en prestatiedruk. Dit zijn begrippen die ook in het kader van het project Veerkracht op RSG Slingerbos gebruikt worden.

Veel jongeren ervaren periodes waarin hun mentaal welbevinden onder druk komt te staan door interne en

externe factoren. Jongeren kunnen door stress of tegenslagen uit evenwicht raken. Hoe sterk jongeren uit evenwicht kunnen raken, en hoe sterk ze te lijden hebben onder druk en tegenslagen hangt samen met veerkracht die door hen wordt ervaren. Veerkracht speelt een rol in het behouden van mentaal welbevinden en is voor jongeren van belang bij het omgaan met stress en prestatiedruk. Verschillende onderzoeken naar stress en prestatiedruk tonen aan dat ongeveer één op de vier jongeren stress door school ervaart (Kleinjan e.a., 2020). Ook blijkt dat de mate waarin jongeren tussen de 12 en 16 jaar druk ervaren door school is gestegen sinds 2013 (Stevens e.a., 2018). Verder blijkt uit internationaal onderzoek dat vooral bij meisjes en oudere adolescenten een toename wordt gezien in ervaren schooldruk (Cosma e.a., 2020).

In het overzicht hieronder omschrijven we een aantal begrippen zoals we die in dit verslag hanteren.

Veerkracht	Het vermogen van een mens of een systeem (groep, gemeenschap) om een goed bestaan te leiden en zich ondanks moeilijke levensomstandigheden positief te ontwikkelen en dit op een sociaal aanvaardbare manier (Driessens & Van Regenmortel, 2006: 115).
Mentaal welbevinden	Een positieve geestelijke gezondheid, bepaald door optimisme, zelfvertrouwen, geluk, vitaliteit, gevoel van betekenis hebben, eigenwaarde, ervaren van ondersteuning uit de omgeving en adequaat weten om te gaan met de eigen emoties (Kleinjan e.a., 2020).
Weerbaarheid	Een bepaalde weerstand tegen omgevingsrisico's of het succesvol aanpassen aan stressvolle gebeurtenissen (Rutter, 2006).

Volgens Rutter is een belangrijk aspect van weerbaarheid een succesvolle manier van omgaan met uitdagingen, stress of risico's.

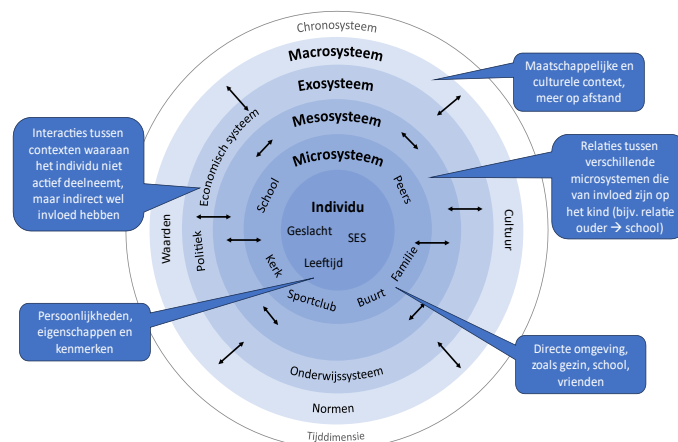
Prestatiedruk De ervaren druk om te voldoen aan bepaalde verwachtingen of maatstaven die betrekking kunnen hebben op onderwijs, sport of werk, en afkomstig kunnen zijn vanuit de sociale omgeving en/of de maatschappij of vanuit het individu (Kleinjan e.a., 2020).

Stress Een toestand van zorgen of mentale spanning veroorzaakt door een moeilijke situatie. Stress is een natuurlijke menselijke reactie die ertoe aanzet om uitdagingen en bedreigingen in het leven aan te pakken. Iedereen ervaart tot op zekere hoogte stress. De manier waarop we op stress reageren, maakt een groot verschil voor het algehele welzijn (WHO, 2023).

Het begrijpen van veerkracht op de verschillende niveaus is behulpzaam als het gaat om verandering in gedrag op individueel niveau, op het niveau van de groep of gemeenschap en ook op het niveau van de samenleving. Kaulingfreks et al. (2021) verbinden de drie niveaus aan het model van Bronfenbrenner.

Het ecologische systeemmodel van Bronfenbrenner (1979) is in het onderwijs een bekend model. De verschillende niveaus in dit model hebben elk hun eigen impact op het individu. In figuur 1 wordt het model van Bronfenbrenner visueel weergegeven. Eventueel verwijzen naar de bijlage voor meer gedetailleerde verantwoording van de methodiek.

Figuur 1

Figuur aangepast overgenomen uit Bronfenbrenners ecological model door P. Main, 2023.

Hieronder wordt beschreven hoe het concept van veerkracht op de verschillende niveaus van het model begrepen kan worden.

Veerkracht op microsysteemniveau wordt vooral in verband gebracht met individuele vaardigheden van jongeren om tegenslagen het hoofd te kunnen bieden en zich positief te blijven ontwikkelen na negatieve ervaringen. Het betreft een psychologisch perspectief op veerkracht. Dit perspectief

2.3 Perspectieven op veerkracht

Jarenlang werd veerkracht omschreven als de mogelijkheid van een individu om zich goed te kunnen aanpassen aan stress en tegenslagen. Later werd gezien dat een individueel perspectief op veerkracht te beperkt is en dat veerkracht niet alleen gezien kan worden als een individuele eigenschap. Veerkracht is ingebed in en wordt beïnvloed door de bredere systemen en contexten waarin individuen zich bevinden.

Veerkracht wordt ook gezien als een proces; als een samenspel tussen microniveau, mesoniveau en macroniveau. Veerkracht ontstaat daarmee in de wisselwerking tussen individuen en hun omgeving. De mate waarin en de wijze waarop jongeren zich kunnen aanpassen bij tegenslagen wordt beïnvloed door factoren zoals het gezin, de vriendenkring, de buurt, de school en sportclubs.

wordt vaak benut door professionals die inzicht willen krijgen in welke risicofactoren en beschermende factoren van invloed zijn op de mogelijkheid van jongeren om zich goed aan te kunnen passen stressvolle omstandigheden. Het gaat dan biologische factoren en om persoonlijkheid en cognitieve capaciteiten van personen (Kaulingfreks e.a., 2021).

Veerkracht op mesosysteemniveau gaat over veerkracht vanuit sociaal perspectief. In dit perspectief gaat het niet om een individuele kwaliteit, maar om een kwaliteit van de interactie tussen jongeren en hun omgeving. Het gaat over opbouwende interacties tussen verschillende microsysteemcomponenten en is dus niet alleen gericht op de jongeren zelf, maar op de relaties die jongeren aangaan en op de sociale context die hen omringt. In wat voor gemeenschappen groeien jongeren op en welke middelen worden hen daarbinnen aangeboden (Kaulingfreks e.a., 2021). Ungar (2008) benadrukte al het belang van een breder perspectief, waarin ook de sociale omgeving en de relaties die jongeren aangaan wordt meegenomen. Hij vroeg aandacht voor veerkrachtbronnen die gelegen zijn in de sociale omgeving. Het betreft netwerken of vangnetten thuis, op school, in de wijk en in de gemeenschap. Maar het kan ook gaan om bronnen van betekenisgeving op cultureel gebied en in de bredere samenleving waarin bepaalde waarden van invloed zijn op hoe jongeren op groeien.

Het veerkrachtperspectief op macrosysteemniveau heeft betrekking op de samenleving waarin het gaat om de maatschappij en economie (Kaulingfreks e.a., 2021). Het omvat verschillende aspecten en kenmerken die de capaciteit van een samenleving beïnvloeden om met uitdagende situaties om te gaan. Hoe wordt vanuit de samenleving omgegaan met veranderingen en tegenslagen en hoe wordt het lerend vermogen ontwikkeld. Dit lerend vermogen betreft het vermogen om een samenleving om zich aan te kunnen passen in een crisis en zich opnieuw te kunnen inrichten waardoor er bijvoorbeeld voor wordt gezorgd dat ongelijke verhoudingen veranderen en sociale basisvoorzieningen worden hervormd (Peters, 2010).

2.4 Visie op de ontwikkeling van veerkracht

Veerkracht bij kinderen en jongeren is niet aangeboren, maar kan zich ontwikkelen. Luthar, Cicchetti, & Becker (2000) beschrijven dat jongeren veerkracht kunnen ontwikkelen naarmate zij binnen het gezin en/of de gemeenschap middelen daartoe vinden. Veerkracht wordt dan ook beschouwd als een dynamisch ontwikkelingsproces en dit betekent dat veerkracht voortdurend aan verandering onderhevig is (Luthar et al., 2000; Masten, 2014).

Zoals hiervoor wordt beschreven, wordt veerkracht bij jongeren opgebouwd in voortdurende interactie met de omgeving. Daarbij spelen, naast steunende ouders, ook belangrijke invloeden buiten het gezin. Docenten, mentoren en vrienden kunnen zorgen voor positieve ervaringen die balans kunnen brengen in een teveel aan negatieve ervaringen. Een mentor of docent kan ook een positief rolmodel zijn en jongeren inspireren in hun veerkracht. Het niet opgeven, de focus op krachten en het geloof in betere tijden zijn belangrijke aspecten. Zonder positieve ervaringen en ondersteuning kunnen jongeren die te maken hebben met stress vastlopen op één of meer leefdomeinen, bijvoorbeeld in hun opleiding of in hun sociale relaties. Professionals kunnen jongeren helpen de sterke kanten van zichzelf te ontdekken en gericht te zijn op wat al aanwezig is aan vaardigheden en hulpbronnen, en waar kansen liggen voor groei. Daarnaast is het belangrijk om hoge verwachtingen te hebben over hoe jongeren moeilijkheden het hoofd bieden waarbij ervan uit wordt gegaan dat jongeren problemen goed kunnen doorstaan. Professionals kunnen daarbij samen met de jongeren onderzoeken welke aanpakken hen helpen om problemen te overwinnen (Kuiper & Bannink, 2017).

In een relationeel-systemische visie op veerkracht wordt gekeken naar de onderlinge relaties tussen onderdelen van het systeem van de jongeren, waarbij het vooral gaat om de dynamiek in de relaties.

Zo heeft Walsh (2018) aandacht voor veerkracht verweven met familieveerkracht en nauw verbonden aan een netwerk van relaties en ervaringen over de verschillende generaties heen. In een door haar ontwikkeld model over gezinsveerkracht beschrijft Walsh de overeenkomsten bij gezinnen die effectief omgaan met tegenslag. Zij beschrijft onder meer de invloed van de manier waarop gezinnen betekenis geven aan tegenslag en tegenslag kunnen normaliseren. Ook gaat Walsh bij gezinnen in op de mate van verbondenheid waar steun en onderlinge samenwerking bestaan, waar respect is voor individuele verschillen en grenzen en hoe er gebruik gemaakt wordt van hulpbronnen. Verder noemt zij als het gaat om veerkracht in gezinnen ook openheid in communicatie en gevoelsuitingen, het tonen van empathie en gezamenlijke probleemoplossing, het gebruik maken van humor en voorbereiden op toekomstige uitdagingen met een proactieve houding.

Naast het inzoomen op individuele veerkracht en op veerkracht van een gezinssysteem, gaat Walsh (2018) ook in op de veerkracht in relatie tot de bredere omgeving, zoals bijvoorbeeld vrienden en school. Zij schrijft over positieve interpersoonlijke en omgevingsinvloeden die de negatieve invloed van stressvolle situaties tegen kunnen gaan. Zij legt de focus op transactionele processen, het gaat om wederkerigheid in relaties en ingebed zijn in een bredere context. Door de nadruk te leggen op transactionele processen en wederkerigheid in relaties, wordt veerkracht een gedeelde verantwoordelijkheid waarbij de hele gemeenschap betrokken is.

Een breed onderzocht concept, ook in het licht van de ontwikkeling van veerkracht bij jongeren, is 'sense of belonging'. Jongeren in het voortgezet onderwijs bevinden zich in Erikson's adolescentiefase, waar identiteitsvorming centraal staat. Deze periode, gekenmerkt door de strijd tussen identiteit en rolverwarring, vraagt een sterk sense of belonging om een gezonde identiteit te ontwikkelen. Sense of belonging wordt vaak gedefinieerd als het gevoel van geaccepteerd, gerespecteerd en onderdeel te zijn van een gemeenschap, zoals een school, vriendengroep of bredere sociale omgeving. Een vrij recente definitie van sense of belonging in de adolescentiefase is te vinden in het werk

van Allen en Kern (2017). Zij definiëren sense of belonging als "het gevoel van verbondenheid of verbintenis dat individuen voelen met een groep, dat resulteert in de perceptie dat zij een onmisbaar onderdeel zijn van die groep." Deze definitie is gericht op de emotionele band die adolescenten ervaren met hun sociale omgeving, wat van belang is voor hun mentaal welbevinden, veerkracht en ontwikkeling. Deze band beïnvloedt niet alleen hun sociale interacties, maar ook hun schoolse motivatie en betrokkenheid. Jongeren met een sterk sense of belonging voelen zich gewaardeerd en ondersteund. Daarom is het van belang dat onderwijsinstellingen en beleidsmakers innovaties stimuleren die een sense of belonging bevorderen.

Hoofdstuk 3 Uitgangspunten innovatie op RSG Slingerbos

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de manier waarop op RSG Slingerbos de innovatie gericht op het versterken van veerkracht heeft plaatsgevonden. De stem van de jongeren neemt daarin een cruciale plek in zoals beschreven in de volgende paragraaf.

3.2 Samen innoveren en onderzoeken

Op RSG Slingerbos zijn in de afgelopen jaren vernieuwende activiteiten in het werken aan veerkracht vormgegeven door met zoveel mogelijk betrokkenen, waaronder ook met de jongeren zelf, samen te werken en samen door te spreken over wat eenieder waardevol en belangrijk vindt voor hun eigen (mentaal) welbevinden.

De opbrengsten van het samen innoveren en onderzoeken zijn onderdelen van het werken aan veerkracht bij jongeren en betrokkenen in en rondom de school. In hoofdstuk 4 van dit rapport wordt nader ingegaan op innovaties die zijn geïnitieerd op verschillende niveaus binnen de school. In een eerder verschenen rapport 'Weer kracht met elkaar' werden al een aantal opbrengsten beschreven (Van den Hul, 2021). Daarnaast zal het rapport van Kuijs en Van Tol-van der Vleuten (2024) ingaan op opbrengsten van het werken aan veerkracht in VWO 4 gedurende het schooljaar 2023-2024.

Het innoveren werd gekenmerkt door elementen zoals gezamenlijke vormgeving en het voortdurend inzetten op participatie van jongeren vanuit verschillende rollen.

Gezamenlijke vormgeving

In de opzet en de gezamenlijke vormgeving van de innovaties en activiteiten wordt een systemische benadering gehanteerd waarbij zowel jongeren als medewerkers van de schoolgemeenschap en andere

belanghebbenden zoals jeugdhulpverleners, ouders en beleidsmakers worden betrokken om een veerkrachtige omgeving voor jongeren te creëren. Het wordt gezien als een gezamenlijke inspanning van veel verschillende belanghebbenden.

Door gezamenlijk aan doelen te werken, kan de veerkracht van jongeren en professionals worden versterkt wat hen kan helpen om beter om te gaan met uitdagingen en stressoren. Door de diverse activiteiten gezamenlijk vorm te geven, wordt daarmee al een beweging op gang gebracht. De verschillende visies en ervaringen van alle betrokkenen met de activiteiten worden vervolgens benut om de aanpak rond het versterken van veerkracht te verbeteren. Het proces heeft het karakter van actieonderzoek aangezien innovatie en onderzoek doorlopend hand in hand gaan in het versterken van veerkracht. Tevens is sprake van een interprofessioneel karakter, omdat expertises vanuit verschillende disciplines worden benut en innovaties worden in nauwe samenwerking met professionals uit andere disciplines uitgevoerd (De Waal, 2018).

Tijdens de voorbereidingsfase van elke nieuwe innovatie is in samenwerking met alle betrokkenen een eerste ontwerp ontwikkeld. Op basis van ervaringen is, na overleg met de betrokkenen, het ontwerp aangepast als dat nodig was.

In de volgende paragraaf wordt nader ingegaan op de stem van de jongeren in het proces.

De stem van de jongeren

In het gehele innovatie- en onderzoekstraject is ingezet op participatie van jongeren door met hen samen te werken waarbij jongeren in meerdere rollen betrokken waren gedurende het traject.

Dedding (2013) maakt gebruik van een participatieladder die is uitgewerkt door Smit, van der Valk en Wever (2011). In het figuur hieronder wordt deze participatieladder weergegeven. Smit et al. (2011) gaan niet uit van een verticale ordening van niveaus van participatie, maar zij zien

ze meer als rollen die afwisselend kunnen worden ingenomen. Zij brengen de rollen dan ook horizontaal in beeld.

Figuur 2 Rollen van jongeren in onderzoek (Naar Smit, van der Valk en Wever, 2011)

Met deze horizontale weergave van de rollen van de jongeren wordt beoogd om uit een norm te blijven, deze participatieladder laat niet expliciet een norm zien door bepaalde vormen van participatie 'hoog' en andere vormen 'laag' in te delen. Een norm voor het participeren, zoals 'meer' of 'minder' of 'hoog' of 'laag' geldt ook vaak niet voor jongeren. Waarom zou deelname als medeonderzoeker meer nastrevenswaardig zijn dan de rol van adviseur. Voor de jongeren is het hebben van een eigen keuze in de rol belangrijk. Er ontstaat vaak gemakkelijk spraakverwarring over de waardering van participatie, onder andere omdat onuitgesproken normen meespelen: de ene vorm van participatie wordt dan beter gevonden dan de andere vorm van participatie (Jager-Vreugdenhil, 2011). Maar alle niveaus van participatie van jongeren kunnen waardevol zijn.

Jongeren van RSG Slingerbos konden zelf bepalen welke rol zij in wilden nemen. Sommige jongeren waren betrokken in de rol van adviseur en beoordelaar en sommigen kwamen zelf met innovatieve ideeën en sommigen dachten mee over de vormgeving van bijeenkomsten en activiteiten en gaven hun visie en oordeel over de opbrengsten en over mogelijke bijstellingen voor het vervolg. Ook waren er jongeren die meer in de rol van informatieverstrekker meededen. Op deze manier hebben jongeren en betrokken professionals gezamenlijk richting gegeven aan de ambitie om veerkracht te versterken en is er door de betrokkenen op een

participatieve wijze vormgegeven aan een gedeelde en gedragen ambitie. Gaandeweg het traject zijn mooie initiatieven en ook bruikbare verbindingen tussen initiatieven ontstaan en wordt er zo samengewerkt aan de veerkracht van alle betrokkenen.

3.3 Waarderende aanpak

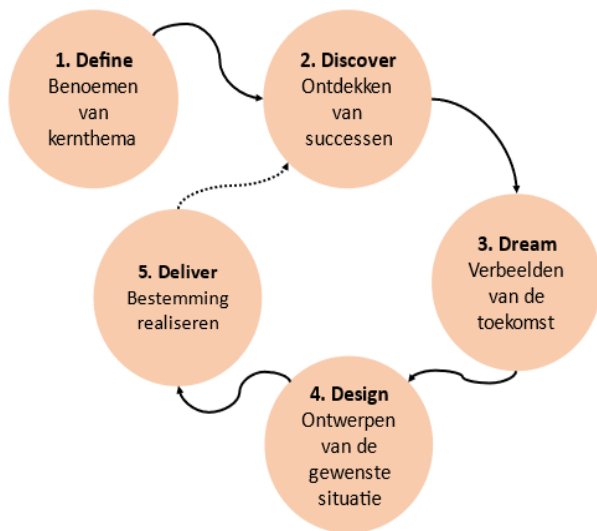
Een leidraad voor de opzet en inrichting van het innovatie- en onderzoeksproject is de waarderende benadering (appreciative inquiry). Door in de bijeenkomsten en tijdens gesprekken met jongeren, professionals en ouders in te zetten op een waarderende benadering, wordt de aandacht gericht op wat goed werkt in het versterken van veerkracht. Deze waarderende aanpak sluit aan bij het relationeel en systemisch werken omdat het vertrekt vanuit het idee dat een systeem zich positief kan ontwikkelen wanneer deelnemers samen zoeken naar samenhang in het systeem en onderzoeken wat er werkt om ontwikkeling op het

gebied van veerkracht mogelijk te maken. Ze kunnen dan manieren zoeken om te focussen op sterktes en bestaande successen uitbouwen om zo de gewenste toekomst te realiseren.

Op basis van de theorie van 'appreciative inquiry' vormen de waarderende gesprekken de aanjagers om innovaties te ontdekken, te begrijpen en te bevorderen en deze gesprekken vormen tevens de aanjagers van de uitvoering. Het gaat namelijk om het stellen van krachtige vragen die energie geven en die verandering in gang kunnen zetten.

In de praktijk werkt appreciative inquiry met verschillende stappen die in het proces worden doorlopen.

Figuur 3 Fasen van Appreciative Inquiry

Het begint met het benoemen van het kernthema 'veerkracht' (**define**). Dit kernthema is door betrokkenen bij het project verkend en er is gesproken over visie en ambities met betrekking tot veerkracht op RSG Slingerbos. In een volgende stap gaat het om het ontdekken wat de beste ervaringen rondom het thema zijn (**discover**). In waarderende gesprekken is gezocht naar momenten waarop de veerkracht heel sterk was. In de derde stap (**dream**) hebben de betrokkenen zich een gewenste toekomst op het gebied van veerkracht kunnen verbeelden. In de vierde stap heeft vervolgens een dialoog plaats gevonden over de mogelijkheden en is een gezamenlijk ontwerp van verschillende initiatieven bedacht (**design**). En in de laatste stap is de toekomst geconstrueerd (**deliver**) en zijn innovaties concreet gemaakt en uitgevoerd.

Bijlage A bevat een voorbeeld van een opzet van één van de bijeenkomsten met daarin de stappen van appreciative inquiry.

Hoofdstuk 4 Procesbeschrijving

4.1 Oorsprong van de interprofessionele samenwerking op gebied van veerkracht

In 2019 is er door een aantal betrokken medewerkers van RSG Slingerbos onderling gesproken over het signaal van jongeren op school die aangaven zich overbelast te voelen vanwege lesstofdruk, stress en tegenslag. Dat signaal heeft geleid tot een innovatie dat werd ondersteund door onderzoek. De centrale vraag was indertijd gericht op 'Hoe kunnen jeugdigen geholpen worden om veerkrachtiger te reageren op perioden van stress en tegenslag, zodat ergere burn-out klachten en thuiszitten voorkomen kunnen worden? Vanuit deze vraag is een platform opgezet met een instagrampagina 'RSG Veerkracht' (Van den Hul, 2021).

Het opzetten van deze innovatie is gedaan vanuit een zogeheten voorhoedegroep. Deze groep bestond uit een interprofessioneel team met professionals van de school en professionals van het CJG Noord-Veluwe en in samenwerking met de jongeren. Samen verkenden zij de context en de vragen over mentaal welbevinden om vanuit de juiste afstemming een innovatie te starten en door te ontwikkelen. De wens voor het ontwikkelen van een

innovatie gericht op veerkracht ontstond op het niveau van jongeren, klassen, mentoren en docenten. Voor de bestending van middelen en voor gezamenlijk draagvlak is het plan breder gedeeld en besproken. De bestuurder van het Samenwerkingsverband Stichting Leerlingenzorg NW-Veluwe, de bestuurder van het CJG en de betrokken wethouder van de gemeente Harderwijk gaven hun steun op het plan. De innovatie werd daarmee een initiatief die breed gefaciliteerd en ondersteund werd door meerdere belanghebbenden in de regio.

4.2 Visie van het interprofessionele team

Zoals hiervoor beschreven is gestart met een voorhoedegroep van professionals uit verschillende disciplines die, naast de inhoud, meteen de focus hebben gelegd op houding en vormgeving van relaties waarmee de innovatie is opgezet. Uitgangspunt voor het team was om met en voor jongeren samen te gaan werken. In deze startperiode hebben de leden van de voorhoedegroep op basis van hun eigen ervaringen en ervaringen van jongeren een visie op de aanpak van veerkracht ontwikkeld. Vervolgens hebben de leden van de voorhoedegroep het contact gelegd met sleutelpersonen op beleids- en aansturningsniveau binnen de RSG Slingerbos, het CJG en binnen het Samenwerkingsverband Stichting Leerlingenzorg NW-Veluwe.

Ten aanzien van de visie heeft het team zich laten inspireren door een relationeel-systemische benadering. Het team was verder specifiek geïnspireerd door twee denkers: Polanyi en Bateson. Hieronder volgt een beknopte uitwerking:

- In een relationeel-systemische benadering gaat het om het aangaan van een betekenisvolle relatie met jongeren met oog voor de verschillende contexten die tegelijkertijd spelen en allemaal hun invloed hebben op

elkaar. Hierbij hoort een basisattitude waardoor het team werd aangemoedigd om in alle activiteiten samen te blijven leren (Aproot e.a., 2016). Er is tevens aandacht voor de posities van alle betrokkenen, en van sleutelpersonen die rond een vraagstuk, zoals het versterken van veerkracht, georganiseerd zijn. Ook is er aandacht voor relationele effecten van wat er gebeurt in de samenwerking tussen professionals uit onderwijs en jeugdhulp, jongeren en ouders. Het organiseren van een samenwerkingscontext is steeds een voortgaand proces (Bos & Van der Vinne, 2016). Het gaat om het (interprofessioneel) bewegen in relaties en om het schakelen in posities en tussen contexten om zo met elkaar te proberen een beweging op gang te brengen met als doel het versterken van veerkracht bij jongeren en alle betrokkenen. Vraagstukken en ambities op het gebied van veerkracht zijn in samenhang bekeken.

- Het gedachtegoed van Polanyi (1966) heeft het team geïnspireerd omdat hij het grote belang van het begrip 'impliciete kennis' heeft aangetoond. Polanyi noemde het 'tacit knowing'. Het betreft impliciete kennis die moeilijk in woorden is uit te drukken. Eén van de voorbeelden die hij geeft is bij het vak wiskunde: 'Mathematical theory can be learned only by practicing it's application, it's true knowledge lies in our ability to use it'. De betekenis van het leren met elkaar ligt in de praktijk die we met elkaar realiseren waarbinnen we met en van elkaar mogen leren. Het zijn die betekenisvolle leerervaringen die ons verbinden en die impliciete kennis geven, die we in alle dimensies van het samen leren benutten. Kernwaarden zoals wederzijds respect, luisteren, gelijkwaardigheid en samen van en met elkaar leren bleken voor de leden van het interprofessionele team van groot belang. De visie van het team was dan ook dat niet het 'eindproduct', zoals het platform veerkracht de grootste opbrengst zou genereren maar juist de ervaringen en de lessen die we daar onderweg op zouden gaan doen.
- Het gedachtegoed van Nora Bateson en van haar vader Gregory Bateson (systeemdenkers) heeft eveneens het team geïnspireerd. De kern van dit gedachtegoed draait om relationele en onderling afhankelijke processen in

levende systemen (Bateson, 2010). Bateson benadrukt dat levende wezens en hun omgevingen continu van elkaar leren en evolueren door hun interacties. Haar concept van samen leren pleit voor onderwijs- en leersystemen die samenwerking, gemeenschapsgevoel en wederzijdse ontwikkeling bevorderen. Om adequaat met jongeren samen te werken, is het van belang dat professionals begrijpen hoe systeemniveaus onderling verbonden zijn en hoe ze de ervaringen van jongeren beïnvloeden.

4.3 Beschrijving van de initiatieven

Doordat vanuit een relationeel-systemische visie is gedacht, is er oog voor de verschillende lagen (systeemniveaus) waarop innovaties zijn bedacht en ondernomen. En er is aandacht voor de onderlinge samenhang en dynamiek in relaties, en voor posities van betrokken professionals en jongeren die bij de innovaties op het gebied van veerkracht een belangrijke rol spelen.

In onderstaand overzicht wordt beknopt weergegeven welke initiatieven met betrekking tot veerkracht zich hebben ontplooid binnen de RSG Slingerbos. Dit schema is (globaal) ingedeeld vanuit verschillende perspectieven en betrokkenen. Het beschrijft hoe verschillende geledingen, professionals en jongeren betrokken zijn bij de initiatieven en/of initiatieven in gang hebben gezet. Dit schema kan gezien worden als een groeidocument, het kan in de toekomst aangevuld worden met nieuwe initiatieven.

<p>Schoolniveau</p> <p>Het betreft hier alle initiatieven binnen de hele school waaronder ook de samenwerking tussen jongeren en professionals.</p>	<p>De lunchbijeenkomsten en de samenwerking met de leerlingen, waarbij 'RSG Veerkracht' het middel is qua communicatie en verbinding met de grotere groep of gemeenschap binnen de school.</p> <p>Instagram 'RSG Veerkracht' als platform in verbinding met alle betrokkenen.</p> <p>Creatieve acties waarbij beeldmateriaal wordt benut voor de Instagram en er direct een effect van aandacht en verbinding op het thema veerkracht ontstaat.</p> <p>Ambassadeurs veerkracht binnen de school (professionals en jongeren) die contacten maken, delen en verbinden rondom het thema veerkracht.</p> <p>Workshops over veerkracht in samenwerking met CJG en GGD.</p> <p>Docentenmiddagen met aandacht voor veerkracht.</p>
<p>Leidinggevenden</p>	<p>Vervullen de rol van sleutelpersoon in het vergroten van draagvlak voor innovaties op het gebied van veerkracht en dit zowel binnen als buiten de school.</p> <p>Werken nauw samen met de professionals betrokken bij de leerlingondersteuning; de 'ondersteuning gaat hand in hand met het onderwijs'.</p>
<p>Professionals actief in leerlingondersteuning</p> <p>Zorgcoördinator, orthopedagoog, interne begeleiders, CJG-medewerker(s) en coaches etc.</p>	<p>Organiseren alle concrete initiatieven in relatie tot het thema veerkracht op school.</p> <p>Onderhouden contacten met alle relaties (binnen en buiten de school en dan rondom de leerlingen).</p> <p>Schrijven plannen met het oog op bekostiging van de initiatieven op het gebied van veerkracht.</p> <p>Behouden overzicht en brengen sleutelpersonen in positie waar nodig en gericht op de voortgang van de innovatie.</p> <p>Begeleiden concrete initiatieven op de werkvloer.</p> <p>Bieden ondersteuning en coaching in de praktijk gericht op mentoren, docenten en leerlingen.</p> <p>Vervullen de rol van ambassadeur en procesbegeleider veerkracht.</p>

Docenten

Ambassadeurs en procesbegeleiders veerkracht binnen de school: contacten leggen, delen en verbinden rondom het thema veerkracht.

Volgen, reageren en leveren van input op Instagram RSG Veerkracht.

Rolmodellen voor leerlingen; hier gaat het om de basis van contact en het vermogen van docenten om meer van zichzelf te laten zien dan alleen hun kennis.

Inspirators op het thema veerkracht.

Zorgen voor basisveiligheid in klassen.

Nemen actief deel aan docentmiddagen, workshops en aan een Connect-dag.

Mentoren

Ambassadeurs en procesbegeleiders veerkracht binnen de school: contacten leggen, delen en verbinden rondom het thema veerkracht.

Volgen, reageren en leveren van input op Instagram RSG Veerkracht.

Rolmodellen voor jongeren (leerlingen); hier gaat het om de basis van contact en het vermogen van mentoren om meer van zichzelf te laten zien dan alleen hun kennis.

Inspirators op het thema veerkracht.

Zorgen voor basisveiligheid in klassen.

Erkennen hun collega's in hun belangrijke rol naar leerlingen.

Nemen deel aan leer- en werksessies met professionals van CJG en GGD.

Jongeren / leerlingen

De relaties tussen leerlingen onderling behoren hier ook onder.

Vervullen de rol van ambassadeurs veerkracht binnen de school; jongeren leggen contacten onderling en met medewerkers, zij delen en verbinden rondom veerkracht.

Geven input, volgen en reageren op Instagram RSG Veerkracht.

Werken actief aan basisveiligheid in klassen en komen met ideeën.

Maken filmpjes over veerkracht en interviewen docenten en mentoren over veerkracht.

Werken samen met een jonge trainer van Great Minds (van de Nationale Jeugdgraad) om mentale gezondheid bespreekbaar te maken op school.

Organiseren van activiteiten en events.

	<p>Hebben aandacht voor gevoel van gelijkwaardigheid in contacten onderling en met docenten, geeft vertrouwen om de ander ook als mens te zien en van hen te leren.</p> <p>Hebben begrip voor het gegeven dat professionals andere verantwoordelijkheden en bevoegdheden hebben.</p> <p>Hebben eigen inbreng en zijn medeverantwoordelijk voor het werken aan veerkracht; ze enthousiasmeren en zorgen voor een gevoel van betekenisvol zijn. Dit helpt in het opbouwen van hun persoonlijke en gemeenschappelijke veerkracht.</p> <p>Nemen deel aan onderzoeksprocessen (o.a. aan Veerkracht in 4V).</p>
Ouders / gezin	<p>Volgen Instagram RSG Veerkracht als informatiebron en reageren soms.</p> <p>Hebben aandacht voor de veerkracht van hun kinderen en bieden steun.</p> <p>Informereren, enthousiasmeren en denken mee (vanuit de nieuwsbrief).</p>
Gemeente Harderwijk	<p>Ambassadeurs van de (preventieve) aanpak te bevordering van mentale gezondheid/veerkracht.</p> <p>Cofinanciering en informerend op inhoud (deelproject veerkracht met elkaar, middels Instagram), met SWV Stichting Leerlingenzorg NW-Veluwe, het CJG en Gemeente Harderwijk.</p> <p>Instagram (ter informatie).</p>
<p>Bovenschools</p> <p>Professionals werkzaam bij het CJG, de GGD en het Samenwerkingsverband Stichting Leerlingenzorg NW-Veluwe.</p>	<p>CJG en GGD verzorgen in samenwerking lessen en workshops op het gebied van veerkracht.</p> <p>CJG en GGD maken deel uit van het interprofessionele team dat zich bezighoudt met veerkracht en zijn gekoppeld aan Instagramaccount RSG Veerkracht.</p> <p>CJG en GGD werken samen in de Regionale Kenniswerkplaats Jeugd Samen Doen & Leren. Samen met de voorhoedegroep van RSG Slingerbos is in verschillende leerwerkssessies de pilot Veerkracht in 4V voorbereid. Deze pilot is in 2023/2024 gestart.</p> <p>Zijn informerend op inhoud vanuit hun rol (denk ook aan RKJ Samen Doen & Leren).</p> <p>Vervullen de rol van ambassadeurs in de regio en naar gemeenten.</p> <p>Zorgen voor cofinanciering van de initiatieven.</p> <p>Werken samen met het expertisebureau jeugdparticipatie van de Nationale Jeugdraad (NJR), de expert in jongerenparticipatie.</p>

Hoofdstuk 5 Slotbeschouwing en aanbevelingen voor vervolg(onderzoek)

5.1 Terugblik op het proces van veerkracht

In deze paragraaf vindt een terugblik plaats op het proces met betrekking tot veerkracht op RSG Slingerbos. Deze terugblik resulteerde in een aantal thema's die hierna worden beschreven.

De kracht van samen leren en innoveren vanuit een waarderend perspectief

Terugblikkend op het proces staat het samenwerken, samen leren en innoveren met betrekking tot veerkracht centraal. In onderlinge gesprekken met jongeren, ouders en professionals en in de verschillende bijeenkomsten heeft de waarderende benadering gezorgd voor een basis waarop is gewerkt aan het bevorderen van veerkracht. Het proces van het delen van verhalen, de bevestiging dat andere jongeren en betrokkenen bij 'RSG Veerkracht' hun doelen kunnen delen en de positieve focus werkt verbindend omdat de ervaring van alle betrokkenen tot hun recht komt.

Een jongere benoemt het volgende over het samen leren:

Ik vind vooral het leren met elkaar mooi. Het gaat niet alleen om de leerlingen maar ook om de docenten en hoe je dan leert met elkaar.

Een docent scheikunde verwoordt het volgende:

Ik merk ook hoe leerlingen kunnen reageren, zij zijn ook gewoon mens. Ik heb emoties en de leerlingen hebben emoties en komen dan ook naar mij om hun emotie te delen. Dat vind ik fantastisch. Dan gaat het even niet over scheikunde maar dan gaat het gewoon over het leven.

Andere docenten en mentoren benoemen het volgende:

Wat was ik onder de indruk van alle openhartig gedeelde verhalen, echt mooi.

Het besef dat je er niet alleen voor staat en dat je er over praten kan.

Als een leerling boos gedrag laat zien, of weinig motivatie lijkt te hebben is het wel belangrijk dat je open houdt dat het voort kan komen uit de emoties en de worsteling die iemand heeft.

Actieve rol van jongeren

De actieve rol van jongeren bij de verschillende initiatieven op het gebied van veerkracht is cruciaal. Zo werken een aantal jongeren vrijwel dagelijks mee aan het beheren en bijwerken van het Instagram kanaal 'RSG Veerkracht', waarmee zij al vanaf 2020 zichzelf en anderen inspireren en ondersteunen.

Een jongere verwoordt heel mooi hoe dit hem helpt:

Juist als ik niet lekker in mijn vel zit ga ik bezig met iets te doen voor het veerkracht team, ja dat geeft mij voldoening om ook zelf weer positiever en veerkrachtiger te kijken.

Jongeren kunnen in het proces verschillende rollen aannemen: als informatieverstrekker, adviseur, beoordelaar, mede-onderzoeker of drijvende kracht. Veel jongeren zijn in de rol van informatieverstrekker betrokken en bieden inzichten gebaseerd op hun ervaringen. Ook zijn er jongeren die als adviseurs of als beoordelaars optreden; die benutten hun eigen ervaringen en kennis om feedback te geven en aanbevelingen te doen. Enkele jongeren werken samen met professionals in het duiden van data. Tot slot zijn er enkele drijvende krachten die initiatieven op het gebied van veerkracht ontplooiën en mede het veranderingsproces leiden. Dit participatieve kader, benadrukt door Dedding, vereist een omgeving waarin jongeren daadwerkelijk keuzes kunnen maken over hun betrokkenheid.

Relaties als actieve bouwstenen

Tijdens de terugblik wordt genoemd dat relaties een zeer essentiële rol spelen als actieve bouwstenen voor het ontwikkelen van veerkracht, vooral bij jongeren. Deze visie wordt ondersteund door verschillende psychologische en pedagogische theorieën en systeembenaderingen, waarbij het belang van interpersoonlijke interacties op de voorgrond staat. Goede banden met familieleden, vrienden, mentoren en de gemeenschap geven jongeren een gevoel van zekerheid en verbondenheid (sense of belonging). In tijden van stress of tegenslag kunnen deze relaties dienen als een vangnet, waardoor ze beter bestand zijn tegen en sneller kunnen herstellen van moeilijkheden.

Een jongere geeft met betrekking tot het bevorderen van veerkracht het volgende aan:

Vrienden zijn belangrijk (...) Ja gewoon het gevoel dat je niet alleen bent als je het moeilijk hebt.

Een andere jongere geeft het volgende aan:

Waar ik het meeste uithaal, is de gesprekken die je met elkaar voert. Je krijgt voldoening uit het echt leren kennen van mensen en gesprekken voeren die verder gaan.

Herkennen van ervaringen van anderen stelt gerust

Jongeren vinden door de innovaties op het gebied van veerkracht ook herkenning bij elkaar. Het belang van herkenning blijkt voor jongeren een sterke motivatie om bij te dragen aan de veerkrachtinitiatieven. Zij vinden het geruststellend om ervaringen van anderen te horen en te lezen en dat anderen dezelfde problemen soms hebben ervaren als zichzelf (Van den Hul, 2021).

Twee jongeren hebben hierover het volgende aangegeven:

Ja, nou voor mij is het heel helpend als ik zulke dingen van andere mensen lees. Het is heel erg voor mij een soort van herkenning ofzo of gewoon

van oké. Er zijn dus wel meer mensen die het allemaal niet zo makkelijk hebben ofzo.

Dus ik vind verhalen of andere dingen hoe mensen zich voelen om te lezen, dat geeft mij een beetje herkenning. Of meer van oké, een reminder van iedereen heeft het wel eens moeilijk zeg maar.

Mentoren en docenten als rolmodellen

Mentoren en docenten kunnen van grote waarde zijn als rolmodellen voor jongeren. De onderstaande citaten van jongeren benadrukken de betekenis van het zien van mentoren en docenten als gelijken in gesprekken over het omgaan met tegenslagen en over het ontwikkelen van veerkracht. Wanneer jongeren hun docenten zien als 'mensen onder elkaar', wordt de relatie meer benaderbaar. Dit leidt tot een omgeving waarin jongeren (leerlingen) zich comfortabeler zullen voelen om vragen te stellen, twijfels te delen en actiever deel te nemen aan gesprekken en aan het samen leren. Wanneer zowel jongeren als docenten hun kwetsbaarheid en persoonlijke strijd erkennen, wordt de leeromgeving meer inclusief en ondersteunend. Dit bevordert een cultuur van wederzijdse hulp en begrip, waarin iedereen zich begrepen en gewaardeerd kan voelen.

Jongeren verwoorden het als volgt:

Je hebt altijd het idee dat professionals wel boven je staan maar al snel merkte ik dat het hier niet zo was. Ik vind vooral geruststellend dat je als mensen onder elkaar aan het werk bent, daardoor durf je alles te zeggen.

Het laat zien dat hier de verhoudingen gelijk zijn. Iedereen is mens en heeft dingen waar ze mee struggelen en dat je elkaar daar mee kunt helpen is alleen maar mooi.

In het licht van deze uitspraken van jongeren is het van belang voor mentoren en docenten om na te denken over hoe zij zichzelf presenteren en hoe zij de relatie met hun leerlingen vormgeven. Het streven naar een gelijkwaardige, ondersteunende en begripvolle relatie kan een krachtige invloed hebben op de persoonlijke groei van jongeren. Dit

vraagt om een inspanning om open, toegankelijk en empathisch te zijn en om te proberen een leeromgeving te creëren waarin iedereen zich gewaardeerd voelt.

Investeren in veerkracht vanuit een integrale aanpak

Verder wordt in de terugblik op het proces aangegeven dat dat het investeren in veerkracht vanuit een integrale aanpak, waarbij alle contexten die van invloed zijn betrokken worden, beter werkt dan de inzet van losse onderdelen (zoals een paar interventies). De verschillende initiatieven op het gebied van veerkracht vinden plaats op meerdere niveaus in en om de school en ze zijn verbonden met ambities en beleid van de school. Daardoor wordt de verantwoordelijkheid voor het versterken van veerkracht van jongeren en betrokken professionals breed gevoeld.

Een professional uit het ondersteuningsteam geeft het volgende aan als het gaat om het bevorderen van veerkracht:

We doen het samen en dat op meerdere niveaus. We kunnen niet verder komen zonder de zienswijze en inzet van de ander, samen zien we het geheel en werken daaraan in de dagelijkse praktijk.

Het vraagt om toewijding van alle betrokkenen voor het innovatieproces op het gebied van veerkracht. Jongeren, docenten, ouders, leidinggevend en beleidsmakers bouwen zo samen aan ondersteunende omgeving ter bevordering van veerkracht.

5.2 Vooruitblik op 2024 en verder

In deze paragraaf geven we een korte vooruitblik naar een nog lopend onderzoek op het gebied van samen leren en werken aan veerkracht in 4VWO. Ook worden enkele aanknopingspunten beschreven waarop toekomstig (actie)onderzoek zich zou kunnen richten.

Het doel van het lopende onderzoek rondom 'Veerkracht in 4V' op RSG Slingerbos is om gedurende het schooljaar 2023-2024 samen met mentoren en leerlingen te leren over 'Veerkracht in 4V', waardoor de aanpak tussentijds

(door)ontwikkeld kan worden. Het onderzoek is een continu proces van leren en verbeteren. Tevens levert dit onderzoek geleerde lessen op over de aanpak, die meegenomen kunnen worden bij de uitrol van 'Veerkracht in 4V' naar andere klassen. In 2024 volgt hierover het onderzoeksrapport van Kuijs en Van Tol-van Vleuten.

Als het gaat om andere aanknopingspunten voor een vervolg kan verder gedacht worden aan het volgende:

- Een onderzoek om verdiepende informatie op te halen over werkzame factoren in het samen leren en samenwerken aan de veerkracht van jongeren, ouders, mentoren, docenten en andere professionals betrokken bij RSG Slingerbos.
- Een onderzoek naar resultaten ten aanzien van het maken van weloverwogen keuzes in het onderwijs volgens de jongeren, ouders en mentoren.
- Een onderzoek naar suggesties van betrokkenen (jongeren, mentoren, docenten, ouders en andere betrokken professionals) ten aanzien van het uitbouwen van innovaties om veerkracht nog verder te versterken in de school.

Literatuur

- Allen, K. A., & Kern, M. L. (2017). *School belonging in adolescents: Theory, research and practice*. Springer Singapore.
- Aptroot, E., Franssen, Z. Mulderij, K.J., & Spaander, M.G. (2016). *Relationele lenigheid. Jeugdzorg 3.0 vakmanschap*. SWP.
- Bateson, N. (Producer). (2010). *An ecology of mind* [film]. The Impact Media Group.
- Bos-de Groot, E. & Vinne, J.T. van der (2016). *Behoeften en richtlijnen in de samenwerking onderwijs en jeugdhulp*. Hogeschool Viaa.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human development. Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Cosma A, Stevens G, Martin G, Duinhof EL, Walsh SD, Garcia-Moya I, et al. (2020). Cross-national time trends in adolescent mental well-being from 2002 to 2018 and the explanatory role of schoolwork pressure. *Journal of Adolescent Health*, 66(6): S50–S58. doi: 10.1016/j.jadohealth.2020.02.010.
- Dedding, C. e.a. (red.) (2013). *Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek. Ethiek, methoden en resultaten van onderzoek met en door jeugd*, Lannoo.
- De Waal, V. (red.). (2018). *Interprofessioneel werken en innoveren in teams. Samenwerken in nieuwe praktijken*. Coutinho.
- Driessens K. & Van Regenmortel T. (2006). *BIND-KRACHT in armoede. Leefwereld en hulpverlening, Boek 1*. Lannoo.
- GGD. (2020). Op naar een veerkrachtigere jeugd; mentale gezondheid op school.
- Jager-Vreugdenhil, M. (2011). Spraakverwarring over participatie. In: *Journal of Social Interventions: Theory and Practise*, 20(1), 76-99.
- Kaulingfreks, F., Sieckelinck, S. & Walraven, G. (2021). *Perspectieven op veerkracht: een inleiding voor professionals in het sociaal domein*. <https://www.inholland.nl/onderzoek/publicaties/perspectieven-op-veerkracht-een-inleiding-voor-professionals-in-het-sociaal-domein/>
- Kleinjan, M., Pieper, I., Stevens, G., Van de Klundert, N., Rombouts, M. en Boer, M. (2020) *Geluk onder druk? Onderzoek naar het mentaal welbevinden van jongeren in Nederland*. Unicef.
- Kuiper, E., & Bannink, F. (2017). Veerkracht en de groei-mindset bij kinderen en hun omgeving. *Directieve therapie*, 5, 103–116.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71, 543-562.
- Masten, A. S. (2014). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Development*, 85, 6-20.
- Peeters, J. (2010). *Een veerkrachtige samenleving*. EPO.
- Polanyi, M. (1966). *The tacit Dimension*. University of Chicago Press.

- Regionale ontwikkelagenda Jeugd.* (2019). Bestuurders Regionaal Ontwikkelagenda Jeugd Onderwijs en Jeugd Noord-Veluwe.
- RSG Slingerbos. (2021). <https://rsgslingerboslevant.nl/over-onze-school/>
- Rutter, M. (2006). Implications of resilience concepts for scientific understanding. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094, 1-12. doi: 10.1196/annals.1376.002
- Smit, C. (red.), T. van der Valk & K. Wever (2011). *Fundamenteel onderzoek en patiëntenorganisaties: een verrassende combinatie*. De Adelaar.
- Stevens, G. W. J. M., van Dorsselaer, S., Boer, M., de Roos, S., Duinhof, E. L., ter Bogt, T. F. M., van den Eijnden, R. J. J. M., Kuyper, L., Visser, D., Vollebergh, W. A. M., & de Looze, M. (2018). *HBSC 2017. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht University.
https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/376901/hbsc_2017_gezondheid_en_welzijn_van_jongeren_in_nederland.pdf?sequence=1
- Transformatieplan Samenwerking Noord Veluwe 2018-2021.* (2018). https://vng.nl/files/vng/noord_veluwe.pdf
- Ungar, M. (2008). *A brief overview of resilience: How does the concept help us understand children's positive development under stress: Discussion paper for The Learning Partnership.* <http://people.stu.ca/~raywilliams/U2008.pdf>
- Van den Hul, B. (2021). *Weer kracht met elkaar. Masterdossier behorend bij de master Interprofessioneel werken met Jeugd.* Hogeschool Viaa.
- Walsh, F. (2018). Het toepassen van gezinsveerkracht in opleiding, praktijk en onderzoek – De kunst om het mogelijke te benutten. *Gezinstherapie Wereldwijd*, 29(2), 169-192.
- World Health Organization: WHO. (2023, 21 february). *Stress.* <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/stress>

Bijlagen

Bijlage A Voorbeeld: opzet van een bijeenkomst vanuit een waarderend perspectief

Veerkracht– RSG Slingerbos

Agenda leer- en werksessie 23 maart 2023	
9:00 uur	1) Welkom, agenda, voorstellen en iets over proces
9.20 uur	2) Bespreken van de context (Veerkracht op het RSG) -Wat is er volgens jou al gaande binnen het RSG op dit thema? -Wat zijn de ervaringen met het werken aan veerkracht (binnen het RSG)? -Wat zijn de geleerde lessen tot nu toe? -Wat zijn nog belangrijke punten die naar voren moeten komen? En wie moeten we daar verder nog over spreken?
10.00 uur	Korte pauze
10.15 uur	3) Samen aan de slag met het doordenken van innovatie vanuit een waarderende benadering.
11.15 uur) Te

1

1) Over het proces

- Leer- en werksessies: professionals en jongeren leren samen en met elkaar.
 Samen aan de slag met (nieuwe) initiatieven gericht op vergroten van veerkracht
- Werkwijze ‘Appreciative Inquiry’ voor de verschillende leer- en werksessies
- Procesbegeleider voor deze bijeenkomst (Bernadet i.s.m Tanja)
- Projectcoördinator namens RKJ NO-Veluwe (Myriam)
- Onderzoek is ondersteunend aan de innovatie die we met elkaar ontwikkelen en bijstellen (Lobke en Myriam)

2

Waarderende gesprekken / appreciativ

Definie: benoemen van positieve kernthema's (waar draait het om?)

Discover: waarderen wat aanwezig is in de RSG, welke initiatieven zijn er en werken goed?

Dream: welke ideeën zijn er nog meer over wat zou kunnen zijn, welke toekomst wensen we op RSG?

Design: samen ontwerpen van een gewenst initiatief

Destiny: plan vertalen naar concrete acties (hoe ambities realiseren)

Disseminatie: verspreiden van de resultaten door o.a. onderzoeksrapportage

3

2) Bespreken van de context 'Veerkracht op RSG'

- Wat is er volgens jou al gaande binnen het RSG op dit thema?
- Wat zijn de ervaringen met het werken aan veerkracht (binnen het RSG)?
- Wat zijn de geleerde lessen tot nu toe?
- Wat zijn nog belangrijke punten die naar voren moeten komen?
- En wie moeten we daar verder nog over spreken?

4

3) Samen aan de slag met Veerkracht op RSG

5

4) Terugblik en checkout

- Hoe kijk je terug?
- Was er voor de juiste aanpak gekozen?
- Wat ging goed?
- Wat heb je nog nodig voordat we deze ruimte verlaten?
- Op een schaal van 0-10 hoeveel zin heb je in het vervolg?
- Wanneer spreken we elkaar opnieuw en wat verwachten we dan van elkaar?
- Wat zou in een volgende leer- en werksessie nog aan bod moeten komen om het een geslaagde sessie te laten worden?

6

Bijlage B Opbrengsten van een bijeenkomst

Context RSG Slingerbos

Veerkracht

Werkgroep ~~inste~~ veerkracht = o.a. inste
o.a. creatieve acties

gemeente als partner }
SWV. }
CG }
} omge-
} handt
} als
} financieren

ll zijn ambassadeurs veerkracht voor de gemeenschap
stem van ll is gelijkwaardig aan professionals

- op ll-niveau
- op ~~aan~~ niveau van de gemeenschap
- op niveau van het Management RSG
 - "ondersteuning moet in hand in hand gaan met onderwijs"
 - Professionals van de ondersteuning hebben invloed in beleid
 - Professionals ondersteuning hebben constant gesprek met teamleiders
 - Professionals ondersteuning hebben gesprekken met gemeente + Stij Leertijgenzorg gewend

Op meerdere niveaus "anders denken" binnen RSG

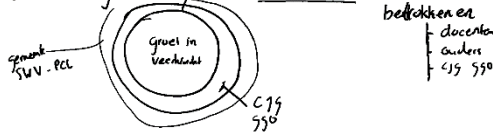
Geleerde lessen:

- erkennen van docenten in hun belangrijke rol naar ll en dit in relatie tot werkdruk
- docenten "vrijmaken" voor (meer) inzetten op de relatie met de ll.
- gesprek over veerkracht (kwetsbare onderwerpen) leidt beter in een 'vaste' klas
 - gevoel van 'basisveiligheid' is belangrijk voor ller en voor team
- taakopvatting van docenten kan meer aandacht krijgen
- bezieling van docenten nodig die meer | breker kijken dan hun vak.
- onderbouw : aandacht voor soc emot ontw met rots + wals
- bovenbouw : aandacht voor soc emot ontw is belangrijk omdat ll niet in ver-
t is hier meer individueel kht zit

- Binnen bovenbouw
weet gericht naar stakeholders die wat zouden willen doen met veerkracht

Globaal ontwerp van de innovatie opgaveveerkracht (in één of meerdere klassen)

- een interventie geïntegreerd in de klas met 1 of 2 andere betrokkenen

Wat betreft de interventie:

- ~~'brain de trainer'~~ → leerwerk sessie met mentoren/docenten
 - └ praktische uitdaging present
 - └ voorhede groep / ambassadeur
- de duur van de interventie: de leer is een interventie over meerdere jaren en meerdere klassen
- komt de interventie erbij? of kijken naar 'invaling met 'stroom verbinding'
- mogelijkheid voor 'coaching-on-the-job' als mentoren/docenten een leerwerk sessie met de klas doen
- de 1e momenten / leerwerk sessies met de klas inrichten inrichten samen
- onderdeel van interventie is dat er aandacht is voor betrekken van het team

ouders?

Globaal ontwerp van het (ondersteunende) onderzoek naar de opbrengsten van de innovatie

(Onderzoek)doelen: - Wanneer zijn we klaar?

- Werkzame factoren
- └ Wat valt er goed, wat minder goed

Voorbereidende doel van het onderzoek:

- Wat zijn de wensen van de jongeren en de teams en ouders opgeveerkracht?
 - └ Wat vinden zij belangrijk om te oefenen
 - denk terug om act: de 6 basis kennisvaardigheden
 - └ o.a.

- Wat zijn de ervaringen van de jongeren, teams, ouders met de ontwikkelde en uitgewerkte werkwijze?

- └ Wat leert het de jongeren volgen de jongeren zelf
- └ Wat leert het de jongeren volgen de docenten

- Wat zijn de wensen van docenten om goed aan de slag te kunnen met een leerwerk sessie in de klas?

ISBN 978-90-833043-8-0

9

789083

304380